

Карпова Е. О.

ІНФОРМАЦІЙНА АГРЕСІЯ РОСІЇ ПРОТИ УКРАЇНИ (2014-2020 рр.)

У статті розглядається факт інформаційної агресії Росії проти України у період з 2014 по 2020 роки. Наводиться перелік основних наративів, які використовуються Росією задля роздмухування конфлікту на Сході України, зазначаються їх основні цілі, зміст, форми та напрями реалізації.

Ключові слова: *інформаційна агресія, інформаційна війна, інформаційний вплив, гібридна війна, Україна, Росія.*

Постановка проблеми. Інформаційна війна – всеосяжна, цілісна стратегія, зумовлена зростаючою значимістю і цінністю інформації у питаннях командування, управління, політики, економіки та суспільного життя.

Час і події спонукають міркувати над поставленим в назві роботи питанням. Поява цього питання означає, що доведеться зіткнутися з менш вивченою, але безсумнівно більш серйозною загрозою з боку зовнішніх і внутрішніх сил інформаційного суперника [8, с. 16].

Протягом останніх 5-6 років Україна переживає не найлегші часи, що в основному дуже пов'язано з проявами Російської агресії в бік України. У широкому сенсі російська агресія – це багатовекторна злочинна діяльність Росії, спрямована на знищення України як суб'єкта міжнародного права, української культури та нації. Росія реалізує кілька стратегічних планів по знищенню України, як суб'єкта міжнародного права, пов'язаних з підривом економіки, демографічного потенціалу та інформаційних диверсій в

інформаційному просторі - про що й піде мова в даній роботі [11].

Останнім часом, все частіше увагу міжнародної спільноти привертає таке явище інформаційної війни, як «фейки», особливо після скандалів під час президентських виборів в США і Франції, коли їх активно використовували за або проти кандидатів.

Фейки – це «відхилення від правди», в традиційному її розумінні, з цим людство жило весь час. Можна умовно сказати, що фейк – це «правда брехні», оскільки суспільство все-таки сприймає його як правду, і це дуже важливий фактор. По-друге, виявилось, що фейки є досить поширеними в інформаційних потоках. А якщо вони поширені, значить, потрібні як розповсюджувачу, так і одержувачу інформації. До нас фейки прийшли разом з гібридною війною. Це «зелені чоловічки» і «розп'ятий хлопчик». У першому випадку реальність приховували, у другому, навпаки, створювали з нічого.

Що таке гібридна війна? Для росіян це війна, якої начебто немає, або війна, в якій їх немає. Вони ведуть війну, яка забирає у України Крим і Донбас, при цьому стверджуючи, що війни немає. Фейки створюють нову реальність, яка ґрунтується не стільки на фізичних, скільки на інформаційних і віртуальних підставах, а за інформаційною та віртуальною часто йде атака фізична.

Структура російської пропаганди нагадує усічений конус, на вершині якого розташовуються адепти, смислоносители. Це насправді невеликий загін теле- і радіоведучих, а також постійних експертів, які мігрують з каналу на канал. Вони і транслиують, і формують своєрідну систему цінностей, точніше – антицінностей (оскільки пропаганда не стільки стверджує власні цінності, скільки відкидає чужі).

Одночасно в структурі російської пропагандистської машини важливу роль відіграє щирість самих пропагандистів. Існує поширене уявлення, що пропагандисти все це роблять за гроші,

тому що їм так сказали. Але це далеко не так. Без їх щирої участі просто не відбулося б ефекту пропаганди. Вони є драйверами емоцій, постійно підвищуючи їх градус.

Пропаганда завжди працювала з фейками. І завжди пропагандистська робота досягала свого піку під час війни. Так, якщо Росія не воює, як стверджують її вищі посадові особи, то чому воює на піку її пропаганда?

Фейк слабо піддається спростуванню, оскільки його поширює той, хто сам в нього вірить. Як показують психологічні експерименти, в навколишньому світі ми шукаємо підтвердження своїх уявлень, а не заперечення їх [1].

Аналіз актуальних досліджень і публікацій. Для дослідження поставленої проблеми були проаналізовані статті Романа Вуса, Сергія Даниленка, Юрія Шуліпи; праці Георгія Почепцова. Також автор використав напрацювання монографії Володимира Горбуліна «Світова гібридна війна: український фронт». Значний ресурс для підготовки публікації склали дані «Білої книги» Міністерства Інформаційної Політики України; збірник статей Центру Разумкова, а також джерела, що присвячені дослідженню поняття «гібридної війни», конфліктів РФ з країнами колишнього СРСР, звіти СБУ щодо викриття поширення сепаратистських інтернет-матеріалів. Ця література надала усвідомлення та значно розширила знання по даній проблемі та допомогли в викладенні матеріалу.

Метою статті є виявлення і аналіз випадків інформаційної агресії Російської Федерації проти України, дослідження динаміки, та визначення її значення в регіональному та світовому контексті.

Виклад основного матеріалу. У Міністерстві інформаційної політики України була підготовлена «Біла книга», в якій розміщена інформація щодо російських інформаційних операцій проти України в період з 2014–2018 років.

У доповіді говориться про найбільш поширені методи дезінформації російських спецслужб і державних ЗМІ РФ щодо України. Серед методів маніпуляції в інформаційному просторі дослідники відзначили наступні: створення телесеріалів з елементами пропаганди; акції «фабрики тролів»; кампанії по дезінформації в Криму; використання брехливих наративів при описі дій Збройних сил України (ЗСУ) на Донбасі; фейкові фотографії із зони бойових дій; історії про діяльність «таборів ІДІЛ» в Україні. Експерти також наводять такі приклади російських фейків: «знищення українською стороною» громадянського Боїнга МН-17 в липні 2014 року; «участь військових НАТО» в конфлікті на Донбасі; включаючи «американських найманців з Blackwater і Greystone»; «безглуздість» підписання Україною «Договору про Асоціацію з ЄС»; матеріали про нібито «катастрофічну ситуацію» в українській промисловості; дезінформаційне вкидання про те, що Україна є нібито «failed state» з нульовими перспективами інтеграції в ЄС і НАТО [7, с. 11–47].

Ще одним поширеним проявом пропаганди є «злочини ЗСУ» і «Мінські домовленості». Зокрема, доповідачі зазначають кілька епізодів російської дезінформації: «ЗСУ, Нацгвардія і добровольці» знищують «населення Донбасу», «фейкові фотографії з зони АТО», «Україна зриває Мінські домовленості», «ЗСУ готуються до штурму Донецька» та інший фейковий матеріал навколо конфлікту на Донбасі [7, с. 50–72].

Говорячи про прояви агресії з будь-якої сторони, потрібно вміти їх обґрунтувати. У нашому випадку, потрібно їх спочатку виявити. Здається, що випадки російської агресії проти України є незаперечним фактом, але все ж таки вважаємо за потрібне навести приклади, та визначити їх вплив на ситуацію, що склалася в Україні та за її межами.

Крім наведення конкретних випадків дезінформації і прапаганди є доцільним відстежити певні подібності в їх моделях. З

початку проаналізуємо фактичні і можливі методи впливу та прояви саме інформаційної агресії, такі як:

1. Журналістика та телебачення. Велика частина проявів агресії базується на фото та відеоматеріалах, поширених і використаних пропагандою РФ в російських і міжнародних ЗМІ, включаючи «Russia Today», інформаційне агентство «ТАСС», сайт «Украина.Ru», видання «Вести», «РІА Новини», «The Telegraph», а також соціальних мережах «Vkontakte», «Однокласники» та інші джерела [3].

2. Соціальні мережі та ЗМІ. Росія обертає свободу слова проти Заходу і використовує такі демократичні інформаційні інструменти, як «Твіттер», в якості зброї в гібридній війні. Компанія Facebook повідомила, що сумнівна російська компанія розмістила в соцмережі націлену на американських виборців рекламу на загальну суму 100 тис. доларів. Реклама, що має антиіммігрантську спрямованість, охопила 70 мільйонів користувачів Facebook – це велика потенційна аудиторія при порівняно невеликих витратах. Америка не залишилася байдужою і повідомила про перевірку. Москва відреагувала на повідомлення про це розслідування загрозою відповісти на «обурливі дії американської сторони» [3].

Міркуючи про все це можна явно виділити цілі інформаційної агресії Росії, знайти досить велику кількість причин для агресії, почути дуже багато думок. Але під час вивчення джерел, використаних нами для цієї роботи, хочу виділити основні цілі інформаційної агресії з боку РФ.

1. Внутрішньополітична мета агресії. В даному пункті мова йде про те, що президент РФ – Володимир Путін, використовує засоби інформаційної агресії для підтримки власного авторитету в Росії. За допомогою зниження довіри до України він виправдовує свої неправомірні дії і домагається симпатії громадян Росії та підвищує свої рейтинги. Використовуючи спеціальні наративи, російська сторона прагне схилити окремі цільові аудиторії

повірити в потрібні їй ідеї, наприклад, міфічні зв'язки України і ІДІЛ [5].

2. Зовнішньополітичні цілі. Безсумнівно, крім зміцнення своїх позицій, Росія має на меті розгромлення України, яка довгий час перебувала під її впливом, а тепер почала віддалятися. Росію не влаштовує такий розклад. Заява Володимира Путіна телеканалу МИР 13 червня 2019 року, в якому Путін сказав наступне: «Неминуче, що ми (Росія і Україна) відновимо наші відносини, не може так бути між частинами одного і того ж народу... нове керівництво (України) зможе діяти енергійно і в напрямку відновлення відносин між Україною і Росією ... ». Варто поставитися до цих висловлювань Путіна з повною серйозністю. Так впевнено і в такому ж самому стилі він висловлювався лише під час своєї знаменитої кримської промови, та на самому початку спецоперації «Новоросія». Такий зухвалий меседж в промовах Путіна, є підтвердженням, що Путін упевнений: у нього достатньо інструментів для реалізації озвучених ним планів. Секретна робота йде практично по всіх перерахованих напрямках. Зараз можна відмітити задіяність Путіна в деяких аспектах більше в Україні, ніж навіть в самій Росії [12].

3. Глобальні цілі, а саме можливість впливу на країни Заходу і трансатлантичні відносини. Окремий розділ проявів інформаційної агресії присвячений нібито чинним на території України підрозділам військовослужбовців країн Заходу. У Білій книзі від 2018 року зазначаються наративи російської пропаганди про «участь військ НАТО і їх втрати в конфлікті на Донбасі» з 2014 року, «невидимої війни польських найманців» 2015–2016 рр, «американських найманців з приватних військових компаній Blackwater і Greystone у конфлікті на Донбасі з 2014 року» [2].

Чи можна точно сказати на якому етапі зараз знаходиться дана проблема? Досить складно судити, але все ж, на нашу думку пік агресії припав на 2015–2016 роки. Зараз же, приблизно з

2019 року російська інформаційна агресія змінює свій первинний вигляд, змінює свої пріоритети та цілі [11].

Можна сказати, що Росія зміщує пріоритет в сторону підризу державної безпеки всередині самої України інформаційно-агентурними засобами. Про це свідчить ряд подій, які здатні заподіяти великої шкоди національним інтересам України:

- російська паспортна агресія проти України (що почалася практично в унісон з початком активної видачі громадянам України угорських паспортів, карт поляка і посвідчень словака), цілями якої є зниження демографічного потенціалу в Україні та збільшення населення РФ за рахунок новоприйнятих в російське громадянство громадян України;
- придбання Віктором Медведчуком і його бізнес-партнерами рейтингових телеканалів України для впровадження російського пропагандистського дискурсу в український медіапростір з метою інформаційного примусу українців до капітуляції перед агресором;
- спроба проведення 12 липня 2019 року на телеканалі NewsOne під виглядом телемосту з пропагандистами країни-агресора;
- спроби скасування офіційного статусу української мови як державної через Конституційний Суд.

Необхідним є виділення методів України для боротьби з цими проблемами. Українські збройні сили створили акредитаційну програму для журналістів, які висвітлюють конфлікт на сході України. Були замінені телевізійні вишки і передавачі на Донбасі, з тим, щоб жителі регіону, окупованого проросійськими силами, не отримували «новини» тільки з прокремлівських каналів, але мали доступ до широкого спектру інформації [12].

У 2020 році співробітники СБУ заблокували діяльність понад трьох десятків інтернет-агітаторів, які в соцмережах закликали до зміни кордонів

України та підтримували терористів «ДНР» і «ЛНР» (один з цих агітаторів створив YouTube-канал, що набирає більше 500 тисяч переглядів) [9].

Не дивлячись на помірні успіхи цих методів, всі вони були взяті на озброєння в 2014 році і з того часу практично не зазнали особливих змін. Навряд чи вони будуть змінюватися і в майбутньому, хоча нам є до чого прагнути і що вжити для покращення результатів протидії інформаційній агресії з боку Росії.

Слід активізувати пошук ефективного алгоритму взаємодії між державними структурами, громадськими організаціями, приватними компаніями, населенням і міжнародними організаціями в умовах інформаційних воєн. І тут немає такої відпрацьованої світовою спільнотою системи, як, скажімо, під час традиційних конфліктів [6].

Як зазначається у збірнику статей за редакцією Центра Разумкова [10, с. 68] особливу роль в світі, де гібридні війни можуть стати популярним інструментом зовнішньої політики потенційно агресивних держав, грає національна система освіти. Безсумнівно, освіта в сучасному світі носить глобальний характер. А зважаючи на те, що наразі великий вплив на регіональні та міжнародні події здійснюють інформаційно-комунікаційні технології, то велике значення має саме розвиток медіаграмотності серед населення.

На сучасному етапі нагальним завданням стало для України забезпечення інформаційного суверенітету за основними напрямками: організаційний, правовий, ідеологічний, інформаційний та електронний. У зв'язку з цим, в якості можливого прикладу для формування нової політики в сфері захисту національних інтересів, обговорюється в публічній сфері досвід держави Ізраїль. Як можна стверджувати, ця країна успішно поєднала роботу військових, спеціальних служб і медіа по всьому світу. І якщо ми в Україні зробимо правильні висновки, нас може очікувати активізація процесів не тільки в

медійній сфері, але і в сфері експертної аналітики, військової та іншої розвідки [10, с. 12].

Висновки. Проаналізувавши і оцінивши Російську інформаційну агресію проти України у період 2014–2020 рр. можна виділити наступні висновки:

- Росія переслідує як внутрішньополітичні (підвищення Володимиром Путіним його авторитету в Росії за допомогою зниження довіри до України), так і глобальні цілі для застосування інформаційної, і не тільки, агресії в бік України, такі як – в першу чергу розгромлення України, яка почала віддалятися від Росії, можливість впливу на країни Заходу і також на трансатлантичні відносини в цілому;

- задля досягнення своїх цілей, Російська Федерація використовує різні методи у своїй інформаційній агресії, пропаганді та дезінформації населення. Наприклад: створення телесеріалів з елементами пропаганди, публічні заяви щодо відносин між Росією та Україною (13 червня 2019), телевізійні кампанії по дезінформації населення заради зниження довіри до України, використання брехливих наративів при описі дій Збройних сил України (ЗСУ) на Донбасі та приписування зв'язків із терористами (ІДІЛ), російські новини транслюють фейкові відео та фотографії із зони бойових дій (Донбас, 2014–2020) – «Україна зриває Мінські домовленості, ЗСУ готуються до штурму Донецька» і т. ін. [7, с. 9, 50].

Вивчаючи динаміку розвитку проблеми, можна зазначити, що з 2019 року російська інформаційна агресія змінює свій первинний вигляд, змінює свої пріоритети в сторону підризу державної безпеки всередині самої України інформаційно-агентурними засобами.

Так само в роботі наведені приклади боротьби України з проявами російської агресії (розроблення нових способів та засобів для висвітлення конфліктів, блокування каналів інтернет-агітації) та позначені способи запобігання спалахам агресії надалі (забезпечення

інформаційного суверенітету, реформація військової системи і т. ін.).

У роботі автор намагався викласти максимально повний перелік випадків інформаційної агресії Росії проти України, визначити їх основні цілі та методи реалізації, зазначити можливі способи боротьби з ними, та запобіганню нових спалахів, що допоможе Україні вийти на новий рівень розвитку, як політичного так і економічного, та зайняти гідне місце на міжнародній політичній арені.

Список використаних джерел :

1. Вус Р. Як працюють інформаційні фейки і чому їх стає все більше. *Спротив.інфо*. 2018. URL:<https://sprotyv.info/analitica/kak-rabotajut-informacionnye-fejki-i-pochemu-ih-stanovitsja-vse-bolshe>. (дата звернення 13.04.2020).
2. Воробьев Н. Информационная агрессия России против Украины: цели и методы. 2019. URL: <https://www.golos-ameriki.ru/a/russia-disinformation-against-ukraine/4804536.html>. (дата звернення 13.04.2020).
3. Голос Америки. Информационная война Кремля против Украины: цели и средства. 2017. URL: Режим доступу: <https://dif.org.ua/article/informatsionnaya-voyna-kremlja-protiv-ukrainy-tseli-i-sredstva>. (дата звернення 13.04.2020).
4. Горбулін В. П. Світова гібридна війна: український фронт. Київ: Національний інститут стратегічних досліджень. 2017. 496 с.
5. Гусаров В. Чим небезпечний для України новий етап інформаційної війни? 2015. URL: <https://glavcom.ua/publications/132381-chem-opasen-dlja-ukrainy-novuj-etap-informatsionnoj-vojny.html> (дата звернення 13.04.2020).
6. Даниленко С. Інформаційна війна Росії проти України: уроки для Європи. 2015. URL:<https://delo.ua/opinions/informacionnaja-vojna-rossii-protiv-ukrainy-uroki-dlja-evropy-291526/>. (дата звернення 13.04.2020).
7. Міністерство Інформаційної Політики України. Біла Книга. 2018. URL: https://mip.gov.ua/files/pdf/white_book_2018_mip.pdf (дата звернення 13.04.2020).
8. Почепцов Г. Г. Информационные войны и будущее. – Київ: Ваклер, 2018. – 94 с.
9. Служба Безпеки України Звіт відкриття поширення сепаратистських інтернет-матеріалів. 2020. URL: <https://ssu.gov.ua/ua/news/1/category/21/view/7476#.vceAVVo4.dpbs> (дата звернення 13.04.2020).
10. Центр Разумкова. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. Київ. 2016 – 88 с.
11. Шуліпа Ю. Чому Україна програла Росії інформаційну війну. 2019. URL: <https://www.liga.net/politics/opinion/pochemu-ukraina-proigrala-rossii-informatsionnuju-voynu>. (дата звернення 13.04.2020).
12. Шуліпа Ю. Агресія Росії і загроза втрати державності для України. 2019. URL: <https://www.liga.net/politics/opinion/agressiya-rossii-i-ugroza-utraty-gosudarstvennosti-dlya-ukrainy> (дата звернення 13.04.2020).

Karpova E. O. – Student of the Faculty of International Relations, Political Science and Sociology of the Odessa I. I. Mechnikov National University

Information Aggression of Russia Against Ukraine

In the following article analyzed Russia's information aggression against Ukraine in the period from 2014 to 2020. Given the list of the main narratives used by Russia to inflame the conflict in the east of Ukraine, their main goals, content, forms and directions of implementation are indicated. Following article determined the dynamics of the problem development. It is noted in the article that from 2019, Russian information aggression will change its original form and its priorities. Also the importance of the influence of propaganda on the formation of consciousness of Russian and Ukrainian

citizens is proved. Given examples of methods of struggle against the Russian information influence. The basic directions of work on the part of the Ukrainian side, for prevention of its further distribution are noted in the article.

Key words: *information aggression, information war, information impact, hybrid war, Ukraine, Russia.*

*Рекомендовано до друку –
к. політ. н, ст. викл. Грабіною Г. В.*

Стаття надійшла 13.06.2020